

Alliance Formation, Alliance Expansion and the Core

by Todd Sandler

Tento článok prezentuje teóriu o tvorení obranných aliancií a ich rozširovaní na potlačenie hrozieb z konvenčných zbraní v okolí hraníc spojencov. Zisky zo spoločnej obrany vznikajú tým, že vnútorné hranice aliancie už nepotrebnú obranu. Pri posudzovaní týchto ziskov a ich distribúcie sú kľúčové rozloha a umiestnenie spojencov. V závislosti od ich priestorových parametrov môže ten istý počet spolupracujúcich štátov dosahovať odlišné výsledky. Pri ďalšom rozširovaní teórie sa berú do úvahy transakčné náklady, prirodzená obrana hraníc, gerilový spôsob boja a posudzovanie rizík. Pri aplikácii na severoatlantickú alianciu je táto teória významná predovšetkým v súvislosti s rozširovaním aliancie o niektoré z krajín Partnerstva za mier. Článok bol napísaný ešte pred posledným rozšírením aliancie v roku 2004, niektoré informácie sú teda neaktuálne, ponúkajú však zaujímavý náhľad na pravdepodobnosť pripojenia jednotlivých potenciálnych spojencov.

Po rozšírení NATO o ČR, Maďarsko a Poľsko v marci 1999 sa viedla diskusia o tom, ktoré ďalšie krajiny by mali nasledovať. Základnou témou boli predovšetkým náklady na rozširovanie, ktoré sa v závislosti od rozličných časových horizontov, a iných predpokladov odhadovali niekde v rozmedzí 2 – 125 miliárd dolárov. Samozrejme sa predpokladalo, že zisky z rozšírenia tieto náklady prevážia.

Sandler prezentuje teóriu hier, pri ktorej hlavnou motiváciou pri tvorbe spoločnej obrany a vytváraní aliancií je úspora nákladov, lebo niektoré hranice medzi štátmi sa stanú vnútornými a nepotrebnú viac obranu. Z tohto uhlu pohľadu sú kľúčovými hlavne rozloha spojencov, tvar ich územia a vzájomné rozmiestnenie. Z dôvodu väčšieho priblíženia k realite sa pri podrobnejšom rozpracovaní berú do úvahy aj faktory ako administratívne náklady na alianciu, transakčné náklady, spôsob boja, rizikovosť hraníc, prirodzená ochrana územia (hory, útesy...). Možnosť zrušiť obranu vnútorných hraníc nevyhnutne predpokladá, že štáty sa spájajú s priateľskými susedmi, od ktorých im nehrozí žiadny útok. Tieto štáty by mali byť prepojené ekonomickými vzťahmi, mali by byť postavené na demokratických princípoch a byť zároveň spoločnými členmi aj iných medzinárodných organizácií. Vzájomná ekonomická závislosť napríklad predpokladá, že vzájomný konflikt by spôsobil veľké straty na oboch stranách.

Výnimkou je napr. konflikt Grécka a Turecka na Cypre v roku 1974. V prípade Cypru to však boli práve jednotky NATO a aktivita OSN, ktoré zabránili vzájomným stretom a pomohli oddeliť ozbrojené sily. Až na tento incident, NATO spája krajiny zdieľajúce demokratické princípy, spoločné ekonomické záujmy a členstvo v mnohých iných medzinárodných organizáciách (napr. podmienkou na členstvo v Partnerstve za mier, ktoré je predchodcom NATO je, aby uchádzači stavali na demokratických princípoch a nemali spory o územie so svojimi susedmi).

Táto štúdia demonštruje dôležitosť rozlohy a umiestnenia aktéra, keď sa uvažuje o vyjednávacíj sile spojencov a následnej distribúcii ziskov a výhod z aliancie. Dôležitá je aj geografická konfigurácia spojencov. Ten istý počet spojencov môže mať úplne odlišné úspory v závislosti od toho, ako sú rozmiestnení.

Nezanedbateľným faktorom je aj charakter hraníc. Krajiny, ktorých hranice tvoria pohoria a sú lepšie chránené (napr. Švajčiarsko), nepotrebujú vynakladať toľko prostriedkov na ochranu týchto hraníc, ich zisky z aliancie sú tak menšie (podobne aj ich potenciálnych spojencov na druhej strane hranice) a takisto aj ich význam pre alianciu. Naopak, ľahko preniknuteľné hranice vyžadujú zvýšenie výdavkov na obranu, keď sa však stanú vnútornými, dá sa ušetriť veľké množstvo prostriedkov. Preto je výhodné napríklad spojenectvo USA a Kanady v NATO, lebo inak by USA (a aj Kanada) museli vynakladať veľké množstvo prostriedkov na obranu ich vzájomnej hranice, ktoré sa teraz môžu využiť inak.

Významnú rolu zohráva aj spôsob boja. Pri gerilovej forme boja sú hranice štátov irelevantné, bojuje sa na celom území. Na tieto prípady sa táto štúdia nedá aplikovať.

Na pochopenie tejto teórie je potrebných niekoľko predpokladov. Dohoda vo vyjednávaní musí byť jednotná, rozhodnutia sa prijímajú konsenzom každý z aktérov má právo veta. To znamená, že dohoda musí každému aktérovi poskytnúť také isté množstvo výhod alebo viac ako keby konal na vlastnú päsť. Po neúspešných rokovaniach každej krajine zostáva výsledok z nesúhlasu, ktorý sa rovná situácii, keď daná krajina koná sama bez spojencov. Tá krajina, pre ktorú je tento výsledok v porovnaní s ostatnými výhodnejší, má pri rokovaniach lepšiu pozíciu a dokáže si vyjednať lepšie podmienky.

Teória formovania a rozširovania aliancií

Každý štát nutne musí zabezpečiť svoje hranice pred potenciálnou hrozbou z ktoréhokol'vek smeru. Dôraz sa kladie na zabezpečenie proti útoku konvenčnými zbraňami. Rovnako aj priestorové formovanie aliancií a obrana vonkajších hraníc sa v tejto teórii týka len konvenčných hrozieb.

Výdaje na obranu krajiny závisia od dĺžky jej hraníc. Logicky vyplýva, že čím sú tieto hranice dlhšie, tým väčšie sily sú potrebné na ich adekvátnu ochranu. Predpokladajme, že 3 susedné krajiny zvažujú spoločný obranný pakt. Krajiny majú tvar štvorca o strane 1 cm×1 cm.

1	2	3
---	---	---

Každá z nich musí chrániť svoje územie pred vonkajšou hrozbou zo všetkých strán. Ak teda sú náklady na obranu každého štátu samostatne 4, v prípade aliancii týchto 3 krajín máme niekoľko možností.

1.)	Aliancia štátov 1 a 2:	celkové náklady 6	úspora 2
2.)	Aliancia štátov 2 a 3:	celkové náklady 6	úspora 2
3.)	Aliancia štátov 1 a 3:	celkové náklady 8	úspora 0
4.)	Aliancia štátov 1,2 a 3:	celkové náklady 8	úspora 4

Z týchto čísiel vyplýva, že aliancie, obsahujúce 1 alebo viac vnútorných hraníc ušetrí dvojnásobnú dĺžku týchto hraníc v nákladoch, keďže už nepotrebujú ochranu. Úspora sa preto rovná dvojnásobnej dĺžke vnútorných hraníc, lebo útok mohol prísť z ktorejkoľvek strany. Sú to práve tieto úspory, ktoré motivujú štáty vytvárať aliancie. Aliancie obsahujúce stredovú krajinu musia vyjednať viac v protiklade k aliancii dvoch nesusedných krajín so žiadnymi spoločnými hranicami. Ďalší poznatok je, že čím je vnútorných hraníc viac v dĺžke alebo v počte, tým rastie aj ochota spojiť sa do spoločného obranného paktu. Tento výrazne zjednodušený náčrt opomína mnohé problémy.

Prvým je prípad, ak šírka vnútornej krajiny je menšia ako šírky okrajových. Predpokladajme, že miery zostali nezmenené, len šírka vnútornej krajiny je $\frac{1}{2}$ cm. Opäť preberieme náklady jednotlivých možností samostatne:

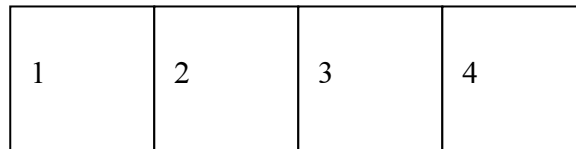
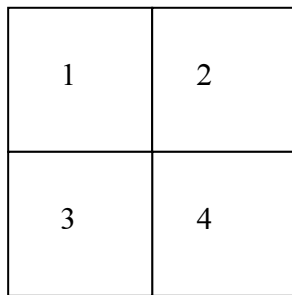
1)	štáty 1 a 2:	celkové náklady 5	úspora 12/5
2)	štáty 2 a 3:	celkové náklady 5	úspora 12/5
3)	štáty 1 a 3:	celkové náklady 8	úspora 0
4)	štáty 1,2 a 3:	celkové náklady 7	úspora 4

Výhoda vnútornej krajiny tak vzrástla. Ak by šírka tejto vnútornej krajiny bola len $\frac{1}{4}$ cm, výhoda z jej stredového postavenia by sa ešte zvýšila. V extrémnom prípade by sa dĺžka jej hraníc zmenšila na 1 cm a nemala by žiadnu šírku. Tento prípad je síce nemožný, no je analogický s prípadom vnútornej krajiny obkolesenej spojencami, so žiadnymi vonkajšími hranicami, ktoré by bolo nutné chrániť. Toto umiestnenie dáva krajine silnú pozíciu pri vyjednávaní. Okrajové krajiny túto stredovú krajinu potrebujú, ak chcú zvýšiť úspory z vonkajších hraníc. Jednoznačným záverom zostáva, že priestorové rozloženie spojencov a dĺžka vonkajších a vnútorných hraníc hrá kľúčovú úlohu vo formovaní a rozložení ziskov z kolektívnej obrany.

V ďalšom prípade sa môže líšiť hranica okrajovej krajiny od zvyšku. Ak sa šírka krajiny číslo 3 zväčší na 2, pozícia vnútorného spojencsa sa nezmení a zdieľa naďalej rovnakú dĺžku hraníc a zisk 2. Zvyšné 2 sa nerovnomerne rozdelia medzi 2 okrajové krajiny. Menšia krajina získa až 3× viac ako jej väčší náprotivok. Ak by šírka tejto krajiny vzrástla príliš, jej ďalšie zotrvanie v aliancii by sa mohlo ukázať ako nevýhodné a mohla by byť vynechaná.

Rozdielnym je prípad, ak krajina 3 nesusedí s krajinami 1 a 2. (náčrt) Existuje len 1 spoločná hranica a nie je žiadny dôvod prečo zahrnúť tohto spojencsa. Rovnako tento spojenc nezískava nič zo svojho členstva. Príkladom je prijatie Maďarska v roku 1997.

Ak uvažujeme s viac ako 3 krajinami priestorové usporiadanie hrá ešte väčšiu úlohu. Spojenectvo 4 krajín vytvára 2 možnosti.

V prvom prípade sformujú krajiny štvorec so stranou 2 cm, čím vzniknú 4 vnútorné hranice poskytujúce úsporu 8, bez vnútornej krajiny, tzn. že zisky sú spravodlivo rozdelené. V druhom majú len 3 spoločné hranice, čím získajú úsporu 6 a zisk vnútorných krajín k vonkajším je v pomere 2:1.

Pri spojenectve piatich krajín dochádza opäť ku dvom prípadom. (5-uholník; 1 vnútorná krajina + 4 vonkajšie) Ak vznikne päťuholník štáty zdieľajú 5 vnútorných hraníc a úspora 10 je pravidelne rozdelená medzi všetkých spojencov. V 2. prípade (nákres) má *krajina 3* až štyri vnútorné hranice, kým zvyšok len 1 a 3 vonkajšie. Zisk krajiny 3 je rovnaký ako zvyšných 4 krajín spolu. Takéto usporiadanie predpokladá vyjednávanie v 2 blokoch medzi vnútornou krajinou a vonkajšími.

Tento model sa táka iba aliancií na obranu hraníc pred útokom konvenčných zbraní. NATO sa však spolieha aj na strategické zbrane, ktoré už len svojou existenciou majú odstrániť potenciálneho agresora a zabrániť tak útoku. Pokiaľ spojenci vlastnia takéto zbrane s dostatočným dosahom v dostatočnom množstve, je možné rozširovať alianciu o nových spojencov bez ďalších nákladov. Vnútorné hranice nezohrávajú žiadnu rolu, jadrom je územie všetkých krajín spojených v aliancií, závislej čisto od strategických zbraní. USA by mohli rozšíriť svoju obranu na ďalších spojencov bez akýchkoľvek územných reštrikcií.

Na druhej strane, USA požadujú politické záväzky, aby aj oni mali nejaký zisk z toho, že prijmú ďalších spojencov pod svoj „nukleárny dáždnik“. Prítomnosť strategických zbraní vysvetľuje napr. spojenectvo USA a VB, hoci nemajú žiadne spoločné hranice. Na podobnom princípe je postavená aj aliancia ANZUS (Austrália, Nový Zéland, USA), keď na oplátku za strategickú ochranu zo strany USA sa musela napr. Austrália zúčastniť vojny vo Vietname.

Aplikácia na NATO

Táto teória sa dá aplikovať aj na vznik a rozširovanie NATO. Úvodné rokovania viedli reprezentanti USA, Veľkej Británie, Kanady, Francúzska, Belgicka, Holandska a Luxemburska. Päť európskych krajín malo tie najlepšie predpoklady využívať výhody zo spoločných hraníc. Neskôr boli prijaté Dánsko, Island, Taliansko, Nórsko a Portugalsko. S výnimkou Portugalska, tieto krajiny nesusedili s jestvujúcimi členmi, preto ich význam bol pre alianciu menší. Ich význam spočíval predovšetkým v ochrane pred ZSSR pomocou strategických zbraní výmenou za politické záväzky. Prijatie Španielska a západného Nemecka znamenalo už len zapíňanie jestvujúcich dier v aliancii a prejavilo sa v značných úsporách z vnútorných hraníc. Grécko

a Turecko predstavovali južnú vetvu aliancie, ich prijatie bolo však učené predovšetkým zo strategického hľadiska a nepredstavovalo žiadnu úsporu z vnútorných hraníc.

Prijatie východného Nemecka znamená významnú úsporu nákladov kvôli dĺžke vnútorných hraníc, pobaltské štáty však majú len malé hranice s Poľskom, ich vstup do aliancie sa preto nepredpokladá (hlavne pokiaľ sa zväži odmietavý postoj Ruska k ich pripojeniu). Slovensko je pre svoje hranice s tromi členskými štátmi aliancie naopak atraktívnym kandidátom. Slovinsko medzi Talianskom a Maďarskom má tiež veľké šance na úspech, vonkajšou hranicou zostane len hranica s Chorvátskom. Rumunsko s obrovskými vonkajšími hranicami však neprináša nijaké zisky.

Najpravdepodobnejšími kandidátmi teda sú Slovensko, Slovinsko a v prípade záujmu Rakúsko, naopak v prípade záujmu o členstvo nemajú vzhľadom na charakter svojich hraníc aliancii čo ponúknuť predovšetkým Švajčiarsko, Švédsko a Fínsko.